

УДК 327.334 (437.1/.2)

Криворучко Н. В.

УЧАСТЬ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ НАТО

Стаття розглядає процес участі збройних сил Чеської Республіки в міжнародних операціях НАТО. На основі теоретично обґрунтованих аналітичних досліджень іноземних та вітчизняних науковців здійснюється характеристика внутрішньополітичного дискурсу, що описує ключові змінні, серед яких: позиції прихильників і противників місії, види операцій, основні результати участі тощо. Висловлено припущення, що залежно від ресурсного потенціалу і владних амбіцій Чеської Республіки, домінуючою причиною участі збройних сил у міжнародних місіях є зобов'язання членства в НАТО та ЄС, а також міцного співробітництва з США.

Ключові слова: Чеська Республіка, дискурс, військові операції, оборонна політика, національні інтереси, стратегія безпеки.

Криворучко Н. В. Участие Чешской Республики в операциях НАТО.

Статья рассматривает процесс участия вооруженных сил Чешской Республики в международных операциях НАТО. На основе теоретически обоснованных аналитических исследований иностранных и отечественных ученых осуществляется характеристика внутривнутриполитического дискурса, выделены ключевые сменные, в числе которых: позиции сторонников и противников миссий, виды операций, основные результаты участия и т.п. Высказано предположение, что в зависимости от ресурсного потенциала и властных амбиций Чешской Республики, доминирующей причиной участия вооруженных сил в международных миссиях является обязательство членства в НАТО и ЕС, а также крепкого сотрудничества с США.

Ключевые слова: Чешская Республика, дискурс, военные операции, оборонная политика, национальные интересы, стратегия безопасности.

Kryvoruchko N. V. Participation of the Czech Republic in peacekeeping NATO operations.

The article deals with the approval process of participation of the Armed Forces of the Czech Republic in foreign operations. The aim of this article is to find political elite's dominant motivation which leads to the decision to take part in foreign military operations. Hypothesis assumes that according to the material capabilities and power ambitions of the Czech Republic there is only one dominant motivation which can be described as commitments to the membership in UN, NATO, EU or USA.

Based on theoretically justified analytical researches of foreign and domestic of scientists, the article is a characteristic of domestic discourse that describes the key variables, including: the position of supporters and opponents of the mission, types of operations, and the main results of the participation of others. The results reveal the motives which helped legitimize the decisions on deployments during the period under review and demonstrate the tensions which threaten to undermine the existing political consensus.

The article is an attempt to the analysis of the strategic and operational environment of the national security of the Czech Republic, which is a complex, multifaceted and variable component. Even in the long term, it will be characterized by high dynamics of changes, the growing diversity of players and increasingly complex interdependence of security trends and factors. Operating environment is conditioned by a number of different factors related to the scope, opportunities and venue operations. The study found that the formation of the operating environment depends not only on the nature of potential enemy threats, information, technological and other capabilities of the

state, but also on the level of support within the coalition of NATO security guarantees and financial capacity by the U.S.

Key words: Czech Republic, discourse, military operations, defence policy, national interest, security strategy.

Початок ХХІ ст. ознаменувався змінами в системі міжнародних відносин у сфері безпеки, що дає підстави говорити про початок нового етапу їх розвитку. Для середніх і малих держав, які лежать, так би мовити, на розламі цивілізацій та не відіграють системної ролі в міжнародній політиці, перехідна фаза міжнародних відносин зумовила необхідність пошуку сильніших держав-партнерів у виробленні спільної політики проти нових викликів та загроз. Взаємовигода асиметричної співпраці зумовила використання збройних сил і необхідних ресурсів, а також підтримку й сприяння у політичних рішеннях на міжнародній арені.

Після набуття членства в НАТО Чеська Республіка (ЧР) отримала нові можливості й взяла на себе певні зобов'язання перед союзниками і стратегічними партнерами. Порівняно з великими державами, що є союзниками Чеської Республіки, внесок у миротворчі зусилля НАТО вважається відносно незначним. Однак, з огляду на геостратегічні перспективи – збільшення чисельності населення країни, відповідний рівень економічної потужності, підтримка добрих відносин з США – показники участі у миротворчих операціях є більшими за середній показник можливостей.

Як одна з форм співпраці Чеської Республіки з державами-членами трансатлантичного альянсу участь у міжнародних операціях з підтримання миру не лише служить набуттю військового досвіду в проведенні таких операцій у разі виникнення загроз для власної території, а й сприяє поліпшенню становища Чеської Республіки на міжнародній арені та є поштовхом до реформування збройних сил відповідно до стандартів НАТО. Саме тому дослідження участі чеських збройних сил у міжнародних операціях підтримки і забезпечення миру є актуальним та зумовлене необхідністю висвітлення ролі військових місій НАТО з побудови й відновлення миру, учасниками яких виступають і держави європейського простору, і світові лідери, серед яких США.

Актуальність дослідження для українського наукового середовища зумовлюється участю військового та цивільного персоналу у миротворчих місіях ООН і НАТО, спільній участі України й Чехії в програмах ОБСЄ та необхідністю врахування політичних наслідків цієї діяльності при формуванні політики безпеки на локальному, регіональному і міжнародному рівнях. Попри позаблоковий статус, проголошений Україною 2010 року, миротворчий потенціал у програмах «Партнерство заради миру» та ін. дозволяє підкреслити пріоритетну роль для України в розбудові та підтримці європейської системи безпеки. Крім того, коли зважати на скорочення витрат на оборону європейськими державами та на плани щодо створення спільних військових підрозділів держав Вишеградської групи, для України особливо важливим залишається і питання спільної участі спільно з чеськими, словацькими, польськими та угорськими силами у військових операціях.

Мета статті – розкрити виклики й можливості участі чеських збройних сил в операціях НАТО, а також проаналізувати перспективи політики безпеки Чеської Республіки в контексті відносин з США та формуванням системи європейської безпеки.

Хронологічні рамки статті охоплюють період з 1993 по 2013 рр. Вибір цих хронологічних рамок викликаний ключовим значенням охопленого періоду в міжнародних відносинах – крахом біполярної системи і вибором Чехією нових орієнтирів зовнішньої політики та політики безпеки.

Фактор задоволення інтересів глобальних і регіональних держав-лідерів за рахунок малих та середніх держав протягом тривалого часу є предметом досліджень чеських, польських, американських, російських та українських науковців. Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників демонструє недостатність розробки обраної теми й водночас необхідність об'єктивного наукового осмислення причин, ключових чинників та наслідків участі в

міжнародних місіях і гуманітарних акціях НАТО. Вагомим підґрунтям при дослідженні проблем участі збройних формувань ЧР в операціях НАТО стали праці передусім чеських та польських дослідників, серед яких М. Подгорець, А. Красни, Т. Карасек, М. Кліма, І. Галевська, Я. Гризь, П. Друлак, О. Черні, Я. Балабан, К. Стейскал, П. Троусіл, Е. Прхлікова, В. Стжітецький, П. Мешка, В. Пеха, П. Андел та ін. Американські дослідники розглядають питання участі ЧР у стратегічних місіях НАТО як невід'ємну складову співпраці ЧР з США та участі у формуванні міжнародного середовища безпеки.

Членство ЧР у НАТО низка дослідників називає продовженням політики добрих відносин Чеської Республіки зі Сполученими Штатами Америки. Чесько-американські відносини можна назвати чудовими з точки зору спільних підходів до вирішення викликів, що постають перед міжнародною спільнотою. Добре історичне підґрунтя та міжособистісні стосунки, що об'єднують жителів обох держав, створюють чимраз більше можливостей до розширення співпраці, стратегічного розвитку і партнерства. Сотні жителів Сполучених Штатів Америки пов'язані сімейним, культурним корінням з Чехією та Моравією. Участь чеських збройних сил у спільних операціях на Близькому Сході, стабільній співпраці у сфері військових навчань, спільна участь в миротворчих та військових місіях, голосування щодо питання Ізраїлю та ін. засвідчують глибину можливостей підтримки ЧР з боку США.

Втім, як відомо, після зміни стратегії США відносно розміщення елементів системи протиракетної оборони (ПРО) на Європейському континенті розвиток чесько-американських відносин похитнувся «сумнівами та розчаруванням» з боку чеської сторони. Чеський дослідник С. Крістенсен схильний вважати, що після довготривалих та суперечливих переговорів щодо ПРО чесько-американські відносини потребують перегляду та набуття нових вимірів співпраці, саме тому нині актуальним залишається питання розширення співпраці провінційних груп з відновлення провінцій в Афганістані [2].

Якщо ж звернутись до польських та інших європейських дослідників, то вони в більшості схильні до думки, що участь чеських військових підрозділів у миротворчих операціях НАТО посилюється необхідністю підтримки добрих відносин з США і є одним із шляхів реалізації спільної політики безпеки й оборони, в рамках якої Євросоюз дедалі активніше проводить як цивільні місії, так і воєнні операції [19, с. 14].

Професор Карлового університету в Празі Т. Карасек стверджує, що в Чехії як відносно невеликій країні з обмеженими ресурсами основою для прийняття рішень участі у військових операціях НАТО є насамперед зусилля влади щодо виконання союзницьких зобов'язань, передусім НАТО, Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки і зазначає, що цю позицію адекватно відображено не лише в офіційних документах, а й у виступах палати депутатів парламенту ЧР та США. Крім того, за словами дослідника, «аргумент членства» тісно переплітається з національними інтересами Чеської Республіки [10].

Інший чеський науковець М. Подгорець у своєму дослідженні «Реалії середовища військових операцій», спираючись на опрацювання основних стратегічних військових та доктринальних документів, підкреслює важливість ефективного управління в процесі формування та підготовки чеських збройних сил до операцій НАТО [13]. Дослідник схиляється до думки, що участь у військових операціях підвищує не лише обороноздатність, стійкість та професійність армії, а й міжнародний авторитет ЧР та сприяє налагодженню відносин з іншими державами.

Чеські науковці Л. Нецкова і П. В. Якобсен у дослідженні розглядають, яким чином операції для підтримки або забезпечення миру під керівництвом ООН і НАТО сприяють здійсненню певних загальних норм та ідеалів або, навпаки, є виразом прагматичної політики держав-учасників [9, с. 205–215]. Аналогічне питання участі у миротворчих місіях ставить у своєму дослідженні К. Ішізука [8]. Участь збройних сил у масштабних операціях розглядається у працях американської дослідниці М. Фіннемор [6, с. 34–40], де йдеться про те, що держави, як правило, щоб пояснити чи обґрунтувати свою позицію або

зовнішньополітичне рішення, вдаються до використання військових засобів чи до участі у спільних військових діях [6, с. 40]. При цьому наголошується, що демократичні держави застосовують цю гіпотезу навіть частіше, аніж альянс держав. Таким чином, теоретичні категорії, що відображають елементи рішень зовнішньої політики і національні інтереси, не лише є теоретичною складовою, а й становлять основу аргументів, які широко використовуються в політичних та суспільних дебатах.

При дослідженні проблематики цікава точка зору сучасних російських дослідників І. Орлика, В. Гулевича, Ф. Лукьянова, А. Адамишина та ін., які участь чеських збройних сил в операціях НАТО оцінюють виключно як зобов'язання насамперед перед глобальним партнером – США. Зокрема, російський дослідник В. Гулевич дотримується позиції, що на зміну історичній співпраці з Радянським Союзом, а згодом і РФ, Чехія разом із входом до євроатлантичних структур обрала шлях зміни союзерена та бере участь у реалізації колоніальних планів Вашингтона. «І нині новий союзерен – Сполучені Штати – визначає подальшу поведінку Чехії, що служить розділовою лінією між Західною і Східною Європою» [24].

У своїх наукових розробках українські автори поки що мало уваги приділяли вивченню й аналізу зовнішньої політики ЧР та участі збройних сил ЧР у місіях НАТО. Серед досліджень, які торкаються проблематики зовнішньої політики та безпеки Чехії, можна назвати праці науковців: І. Вовканич, І. Свеженцева, Ю. Кіцила, В. Дем'янець, О. Цуп, А. Лягуша, Д. Мороз, Р. Корсак, Н. Марадик та ін.

Вдаючись до короткого історичного екскурсу, варто зазначити, що ще з початку 90-х років демократична Чехословаччина, а після її поділу 1993 р. – Чеська Республіка бере активну участь у підготовці збройних сил до участі в операціях з врегулювання криз на Балканах, на Близькому Сході тощо. Уточнимо: участь збройних формувань Чеської Республіки у воєнних операціях НАТО розпочалась ще у складі чехословацьких збройних сил, у війні в Перській затоці (1991 р.), що стала першою прозахідною акцією, яка отримала підтримку президента Вацлава Гавела. Подальша співпраця з Північноатлантичним альянсом, щоправда лише в межах політичних консультацій, стимулювала до прийняття Чехією програми «Партнерство заради миру» та наступного членства в євроатлантичних структурах. Крім участі у військових, гуманітарних і стабілізаційних місіях щодо вирішення криз за межами національної території, члени чеських збройних сил та експерти виступали у ролі військових спостерігачів в операціях ОБСЄ. З моменту створення незалежної Чеської Республіки армія брала участь у низці місій, особливо на Балканах, в Іраку й Афганістані, а також у Пакистані та Литві. Показово, що з 2005 р. Чеська Республіка збільшила свої можливості за рахунок програми Організації Об'єднаних Націй «Стенд бай» (Stand.by) відповідно до загальної системної угоди (Arrangements System).

Нині збройні формування Чеської Республіки беруть участь у місії ISAF в Афганістані, де працює чеська група з відновлення провінції (Логар), 4-й Консультативна група з питань підготовки та підтримки військової поліції Чеської Республіки (Вардак) і дві Спеціальні цільові групи сил (Нангархар) [20]. Крім того, збройні формування Чеської Республіки є учасниками міжнародних місій KFOR у Косові, ЄС NAVFOR-Atalanta в Сомалі, MFO на Синайському півострові й операції Алтея-СЕС у Боснії та Герцеговині. Збройні сили Чеської Республіки направили військових спостерігачів у Демократичну Республіку Конго, Косово, Афганістан та Сирію. Усе це свідчить про різностороннє залучення військових сил Чеської Республіки до миротворчих та військових операцій під проводом НАТО.

Якщо вести мову про політико-правове підґрунтя участі чеських збройних сил в іноземних військових місіях, то перш за все слід звернутись до Конституції Чеської Республіки, статті 39 і 43 (пункт 4) якої регулюють це питання. У документі закріплено, що уряд приймає рішення про розгортання збройних сил за межами території Чеської Республіки та іноземних військових сил на території ЧР протягом максимального періоду – 60 днів. Рішення дати згоду на розгортання збройних сил за межами Чеської Республіки, а

також участь в обороні системи міжнародних організацій, членом яких є Чеська Республіка, повинно бути схвалено простою більшістю голосів загального числа депутатів, а також сенату [23].

Крім того, основними документами, що регулюють участь чеських військових в міжнародних операціях, визначено: Стратегію безпеки Чеської Республіки, Військову стратегію, Білу книгу ЧР, Засади діяльності армії ЧР, Концепція зовнішньої політики ЧР. Зокрема, оновлена Стратегія безпеки Чеської Республіки, прийнята 2011 р., засвідчила євроатлантичні пріоритети як основні й стратегічні для зовнішньої політики та політики безпеки в рамках членства в НАТО, ЄС, ОБСЄ та інших міжнародних об'єднаннях. Відповідно до стратегії гарантами національної безпеки Чехії визнаються Північноатлантичний альянс і Сполучені Штати [14]. Також окремі положення, що регулюють участь армії ЧР в місіях НАТО, містяться в серії офіційних документів, звітів діяльності іноземних представництв, парламентських політичних партій та у висновках державних експертів. Частина зобов'язань збройних сил Чеської Республіки брати участь в операціях НАТО узгоджена і закріплена у ст. 5 Вашингтонського договору. Збройні сили Чеської Республіки спеціалізуються, зокрема, на операціях щодо захисту від зброї масового знищення. Крім того, іноземні операції проходять у відповідності зі Статутом ООН, що є важливим джерелом міжнародного права.

Стратегічні принципи безпеки, затверджені урядом ЧР, відповідають розвиткові середовища безпеки, що зобов'язує Чеську Республіку брати активну участь у вирішенні конфліктів і криз в усьому світі і вимагає готовності чеських збройних сил до участі у розгортанні операцій за межами національної території. Миротворчі операції є однією з найнеобхідніших форм військової діяльності у мирний час. Відповідно до зобов'язань, підписаних у Стамбулі між ЧР і НАТО, 13, 4 % чеських збройних сил може бути розгорнуто за межами території ЧР, з яких 8 % за потреби буде розгорнуто на постійній основі. З часу співпраці з НАТО Чеська Республіка зберігає дані зобов'язання, а також розширює власні можливості у масштабах своїх операцій. Тому збройні сили ЧР повинні відповідати фінансовим, організаційним та матеріальним вимогам.

Чеська Республіка прагне брати якомога ширшу участь в операціях з підтримки миру, а також задля забезпечення гнучкого й адекватного реагування у критичних ситуаціях на власній території. Миротворчі операції складаються з широкого спектра політичних, дипломатичних, економічних і військових заходів. Місії дозволяють створити основу для поділу відповідальності, визначення ролі, зусиль, функцій і витрат державами, міжнародними та неурядовими організаціями [12, с. 4]. Крім участі у колективних оборонних операціях в рамках ст. 5 Організації Північноатлантичного договору, збройні сили Чеської Республіки беруть участь в операціях у таких формах, як: 1) силові бригадні завдання чи їх еквівалент без чергування (або права повернення); 2) силові бригади, що повертаються після шестимісячного періоду; сюди входять збройні сили, спроможні забезпечити штаб-квартири на термін до одного року для багатонаціональної цільової групи; 3) бригади, що виконують завдання протягом шестимісячного терміну або еквівалентні повітряні військові групи – протягом трьох місяців без повернення; 4) цільові групи (Stand.by) на рівні батальйону, призначені для сил реагування НАТО та бойових груп ЄС; 5) спеціалізовані цільові групи і групи експертів, наприклад, спеціальні підрозділи або командні навчальні місії та консультації експертів; 6) сили й засоби відповідно до реально необхідної підтримки цивільних властей і організацій та можливостей повітряного транспорту для участі в гуманітарних і рятувальних операціях за межами території Чехії [13].

У ході дослідження проблеми чеської участі у міжнародних миротворчих операціях НАТО варто розглянути фактори участі в операціях. До них належать: соціально-культурні чинники (рівень сприйняття миротворців місцевим населенням), клімат і природні умови провінцій чи країн, у яких проходить операція (стан довкілля, наприклад, наявність джерел прісної води тощо), технічні й матеріальні умови забезпеченості операції, інформаційне

сполучення та інфраструктуру [11, с. 25]. Тільки розглядаючи всі умови здійснення операції в сукупності, можемо робити висновки про її результати чи показники ефективності в участі чеських військових сил.

У доповідях чеських експертів наголошується, що, зважаючи на традиції історичного минулого і політичну традицію, важливо уникати стереотипів та інших складних ситуацій щодо національної пам'яті, які важко відновити постфактум та які загострюють ситуацію сил розгортання НАТО. Мова йде про те, що учасникам місій важливо розуміти історичний контекст країни і розташування в регіоні, його відносини з сусідами, релігії, ролі національних меншин і корінної нації, історичні особистості, ролі релігії у приватному і громадському житті. Досвід чеських збройних формувань на території Афганістану, зокрема провінції Логар, на Малі та ін. держав свідчить про високі показники підтримки і розуміння як з боку місцевого населення (мирних жителів), так і з боку громадських об'єднань і вищого військового керівництва держави.

Наприклад, 2004 року силами Чеської Республіки реалізовано «перехідні проекти співпраці» в галузі освіти, правосуддя, охорони здоров'я, розвитку громадянського суспільства і демократії, економічного співробітництва в Іраку та ще низку заходів, серед яких: постачання додаткового обладнання в поліцейську академію в Ан Зубайр у південному Іраку; перебування двох іракських лікарів і двох медичних працівників у закладах охорони здоров'я Чеської Республіки; допомога та піклування про дітей, які страждають від хвороби серця в південному Іраку; тренінги для старших співробітників цивільної адміністрації аеропорту в Багдаді та іракського міністерства; семінар експертів «Договори в Іраку» тощо. Крім того, в Іраку діє проект Підтримки громадянських ініціатив, локальних адміністрацій та їх спільної кооперації [20]. Цей проект є продовженням трирічного проекту «People in Need», спрямованого на підтримку місцевих органів влади, громадських організацій, інших організацій і передусім на взаємне співробітництво суб'єктів, які допомагають управляти суспільними справами в області на крайньому півдні Іраку, в провінціях Басра, Майсан і Тикарь. Загалом 145 посадових осіб міністерств та членів провінційних рад пройшли навчання протягом 2008 р. [21].

У 2010 р. відбувся дворічний проект, спрямований на підтримку розвитку і взаємного співробітництва іракського неурядового сектору (НГО), місцевих чиновників, обраних представників, приватного сектору та громадян, що становило 3 300 000 крон фінансових інвестицій чеського уряду в провінціях Басра, Майсан і Тикарь. У підсумку три коаліції місцевих неурядових організацій було нагороджено мікрогрантами для реалізації проектів коаліції з метою просування та підтримки взаємного співробітництва між НГО, місцевими органами влади і приватним сектором [21].

Ще одним яскравим прикладом успішного проведення операцій та налагодження добрих відносин з операційним середовищем (середовище, де безпосередньо проходить місія) є відносини Чеської Республіки з Ісламською Республікою Афганістан, які регулює урядовий документ «Розвиток співпраці Чеської Республіки 2010–2017 рр», закріплений Резолюцією Чеського уряду № 366 від 14 травня 2010 р., де визначено пріоритетність співпраці обох держав [3]. Документ не лише є програмою співпраці, яка встановлює рамки діяльності Чеської Республіки в Афганістані, але й покликаний забезпечувати оцінку та контроль виконання поставлених протягом 2013–2017 рр. завдань [20]. Для Чеської Республіки Афганістан є пріоритетною державою в реалізації програм розвитку, стабільності та відновлення провінцій, що зумовлено кількома причинами. По-перше, Афганістан задекларував необхідність співробітництва з більш розвиненими державами та виразив свою готовність подавати їм допомогу. По-друге, діяльність, здійснювана Чеською Республікою в Афганістані, є успішною на всіх рівнях від початку співпраці. По-третє, співпраця узгоджується з іншими видами діяльності та з аспектами зовнішньої політики Чеської Республіки (участь у ISAF, групи з відновлення провінції Логар тощо), а також є логічним продовженням співпраці з США.

Територіально місії чеських формувань зосереджуються на проектах у районі Кабула, в центральному і північному Афганістані. У цьому контексті варто зауважити активність НУО, підприємств та приватних закладів у наданні гуманітарної допомоги. Їх діяльність лише частково збігається з офіційною, однак ефективність засвідчила широкі можливості співробітництва. Йдеться про те, що в 2002 р. відбулось створення важливих неурядових організацій та наукових платформ, зокрема «Люди, що потребують допомоги» (People in Need), Форуму допомоги з метою розвитку, що нині об'єднує 29 організацій-членів. З ініціативи промислового і транспортного союзу Чеської Республіки бізнес-сектор заснував аналогічний форум у 2006 р. – бізнес-платформу іноземної допомоги з метою розвитку [22]. Звіт за 2006 р. «People in Need» підтвердив масштабність та ефективність діяльності цієї гуманітарної організації Чеської Республіки, що надає гуманітарну допомогу та розвиває проекти у 16 країнах світу, зокрема в Афганістані, Шрі-Ланці та Пакистані. Кошти, витрачені на гуманітарну допомогу та розвиток співробітництва, досягли 194 млн. крон (70,6 % загальної вартості компанії), у той час як доходи від державного бюджету Чеської Республіки становили всього 91 млн. крон (33 % доходу). Більше 100 млн. чеських крон надійшло з приватних або неурядових джерел і близько 70 млн. крон – від міжнародних організацій (ЄС, ООН) або іноземних урядів [22].

Узагальнюючи вищесказане, зазначимо, що, з одного боку, НАТО, як і США, прагнуть посилення чеської групи в зусиллях з відновлення провінції Логар в Афганістані. Ці спільні військові й цивільні групи призначені для гарантії безпеки в провінції, зміцнення інституційного потенціалу місцевого самоврядування, для збільшення доступності афганського уряду для суспільства. Втім, з іншого боку, заява президента Б. Обама щодо майбутнього скорочення військ в Афганістані ілюструє можливий перехід до більш складної, невійськової стратегії в Афганістані. Не менш важливим є те, що скорочення військ є критичною точкою переходу в сфері стратегії США і НАТО в Афганістані. Сприяння широкій підтримці афганського уряду після виходу військ США і НАТО має вирішальне значення і для провінційних груп з відновлення Афганістану. Чеська військова команда з реконструкції провінції в Логарі вважається успішним проектом, що сприяє стабільності шляхом реконструкції в пріоритетних галузях. Спільні військово-цивільні команди сприяють досягненню законності уряду Афганістану через невеликі інфраструктурні проекти, серед яких постачання чистої питної води, відновлення шкіл, медичних установ і урядових будівель, а також систем зрошення тощо.

Зменшення фінансування є істотним недоліком для збройних формувань ЧР, що стоять на шляху розширення місії чеських воєнізованих груп. На додачу, скорочення чеського оборонного бюджету на 20 % протягом останніх двох років зменшує можливість виконання фінансових зобов'язань перед НАТО, що становить два відсотки ВВП щороку. З огляду на успішність операцій, які проходять за участі та керівництва чеського військового командування, та інші зусилля з відновлення провінцій в Афганістані, на думку чеського дослідника Крістенсена, ЧР гідна збільшення обсягу інвестицій з США і НАТО [2]. Передача знань і досвіду чеського військового командування має стати першочерговим завданням для США у цьому напрямі, якщо зважати на плани подальшої невійськової присутності США в Афганістані.

Не менш складним питанням для науковців та військових аналітиків видається схвалення чеської участі в операціях НАТО на національному рівні, у внутрішньополітичному дискурсі держави. Якщо вести мову про позиції парламентських партій, то вони розходяться насамперед за ідеологічним принципом, рівнем готовності до співпраці з США та сприйняття участі в системі колективної безпеки й оборони. Соціал-демократична партія (ČSSD) та Громадянсько-демократична партія (ODS) дотримуються позитивної позиції у голосуваннях на схвалення участі збройних сил ЧР у міжнародних місіях НАТО. Тільки в одному випадку [16] депутати ČSSD проголосували проти відправки військ загалом. На рівні окремих соціал-демократичних депутатів можна побачити, що деякі з них не підтримують

участь чеських військових у місіях та переговорах щодо участі в операціях НАТО. Насамперед ідеться про такі операції, як «Спільний опікун» та «Непохитна свобода» в Афганістані тощо. За словами чеських аналітиків, прихильники відправки військ за кордон часто згадують як аргумент для участі в місії союзні зобов'язання перед НАТО. Варто також зазначити, що ліберали часто вказують на те, що уряд робить недостатньо для участі у міжнародних місіях, та вбачають необхідність посилення тиску на уряд через посилення на союзників у парламенті. Прикладом цього можуть служити вимоги представників Громадянсько-демократична партії щодо участі Чехії у військовій кампанії в Іраку на чолі з США в 2003 р. Натомість Християнсько-демократична партія та «Зелені» у питаннях відправки міжнародних місій займають проміжну («від голосування до голосування») позицію, не окреслюючи цю позицію в своїй програмі.

Якщо ж розглядати позицію комуністів, які протягом усього періоду незалежності ЧР займали певну частину голосів у парламенті, то Комуністична партія жорстко критикує будь-які ініціативи колективної системи безпеки НАТО, участі у ній Чехії, вбачаючи у цьому загрозу для чеських громадян перед терористичними атаками. У своїх аргументах вони посилаються на те, що терористичні угруповання Близького Сходу з метою завдати нищівного удару програмі боротьби з тероризмом США скористаються моментом незахищеності їх союзників. На додачу підкреслюють негативну роль співпраці з США у цьому контексті, а також низку питань протиракетної оборони та офсетної політики. Цікавим є той факт, що комуністи протягом досліджуваного періоду під час обговорення питання участі сил ЧР у військових місіях та міжнародних операціях НАТО більше користуються правом утриматись чи відкласти остаточне прийняття рішення. Зокрема, така невизначеність у 2003 і 2004 рр. спостерігалась під час розгляду питання щодо розгортання військового госпіталю в Албанії та в Афганістані для допомоги місцевому населенню. В результаті комуністам, проте, вдалося перетворити аргумент гуманітарних міркувань місії на аргумент військової участі у складі поліції та спеціальних сил, що борються проти терористичних осередків.

Попри позиції парламентських сил, значно більшу роль і відповідальність за рішення участі чеських сил в операціях НАТО бере на себе уряд – з його ініціативи формують та затверджують розпорядження щодо схвалення місій відповідно до норм міжнародного права і національного законодавства. Аргументи уряду на користь участі в акціях НАТО ґрунтуються переважно на військово-політичних інтересах Чеської Республіки, а також підвищення міжнародного іміджу чи позиції держави в міжнародних відносинах. Прикладом можуть служити аргументи міністрів В. Парканової і Т. Дуба: «Підтримка стабільності й безпеки у миротворчих операціях НАТО є оптимальним і чи не єдиним способом мінімізації впливу загроз інтересам безпеки Чеської Республіки та її союзників», – каже В. Парканова [17]. «Відправляючи 601-шу групу сил спеціального призначення, ми захищаємо нашу країну і союзників від небезпеки тероризму, різного роду загроз і асиметричного конфлікту. Це наш стратегічний інтерес», – зазначив у своєму виступі в парламенті Т. Дуб [16]. А військовий експерт П. Достал коментує ситуацію відправки чеських військових до участі у місіях США так: «Зрештою, для солдатів армії Чеської Республіки місії несуть безцінний досвід, який сприятиме подальшому підвищенню професіоналізму наших військових і раціоналізації військових систем» [15].

У контексті розгляду аргументів та контраргументів ініціатив уряду щодо участі збройних сил та військових формувань у місіях НАТО, варто розглянути і місце громадської думки в цьому процесі. Суспільна позиція щодо участі чеських збройних сил в операціях з врегулювання криз за кордоном залишається неоднозначною. З одного боку, громадяни Чеської Республіки розуміють, що країна повинна брати участь у колективних зусиллях щодо зміцнення глобальної безпеки, зміцнюючи тим самим власні збройні сили та міжнародний авторитет. З іншого боку, частина населення і деякі політичні партії (особливо Комуністична партія) вказують на той факт, що занадто активна участь у конфліктах та

миротворчих місіях може стимулювати як внутрішні, так і зовнішні загрози безпеці. Додатковим аргументом на користь останніх стає економічний фактор: кошти, що використовуються на покриття витрат місій за кордоном, можуть знайти більш необхідне застосування. Існує також група, яка відкидає участь збройних сил у будь-якій формі аж до припинення їх діяльності.

Під час аналізу дослідження громадської думки ЧР виявлено, що громадяни цінують насамперед участь в гуманітарних акціях, таких, як: надання допомоги біженцям, захист цивільних осіб, допомога в будівництві, модернізації шкіл та збереження життя громадян, особливо дітей, підтримка поранених і хворих у лікарнях, аеропортах тощо [7]. Позитивно сприймається і зростаюча спроможність збройних сил співпрацювати з союзниками в рамках багатонаціональної системи командування й управління.

Отже, Чеська Республіка розглядає участь у миротворчій діяльності НАТО як важливу складову своєї зовнішньої політики та прагне активно розвивати взаємовигідні відносини з США. Продовження та розширення чеських військових місій є одним з основних питань чесько-американських відносин. Однак в умовах скорочення бюджетних асигнувань США у військову сферу спільна діяльність щодо невійськової присутності у місцях відновлення провінцій може стати вигідною для інтересів обох сторін. У контексті можливих зрушень в стратегії США і НАТО щодо питання невійськової присутності в Афганістані ініціатива чеського уряду продовжувати брати участь в операціях певною мірою служить інтересам США та забезпечуватиме розвиток чесько-американської співпраці та співпраці в рамках НАТО у найближчі роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy (2003) [Електронний ресурс] // Brussels: European Union, 12 December 2003. – Режим доступу : <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
2. Christensen S. The Post-Missile Defense Era in U.S.-Czech Relations [Електронний ресурс] / Stephen Christensen. – Режим доступу : <http://www.youngtca.org/?p=438>
3. Development Cooperation Strategy of the Czech Republic 2010–2017 [Електронний ресурс] // Ministry of foreign affairs of Czech Republic. – Режим доступу : http://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/development_cooperation_and_humanitarian/development_cooperation_strategy_of_the.html
4. Doktrína Armády České republiky. – Praha : 2010. – 108 s.
5. Drulák Petr – Handl, Vladimír a kolektiv Hledání českých zájmů: Vnitřní rozmanitost a vnější akce-schopnost / Petr Drulák. – Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2010. – 180 s.
6. Finnemore M. The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force. Ithaca / Martha Finnemore. – London : Cornell University Press, 2003. – S. 34–40.
7. Informace z vyzkumu STEAM trendy 10 / 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stem.cz/clanek/2590>
8. Ishizuja K. Ireland and international peacekeeping operations 1960–2000: A study of Irish motivation / Katsumi Ishizuja. – London : Frank Cass, 2005. – 120 s.
9. Jakobsen P. V. National Interest, Humanitarianism or CNN: What Triggers UN Peace Enforcement after the Cold War? / Peter Viggo Jakobsen // Journal of Peace Research. – Vol. 33 (May 1996). – No. 2. – S. 205–215
10. Karásek T. Česká republika zazahraniční vojenské operace Formování politického konsenzu v letech 1999–2009 [Електронний ресурс] / Tomáš Karásek. – Режим доступу : www.mezinarodnivztahy.com/article/394
11. Krásný A. Operační prostředí / A. Krásný, O. Socha // Vojenské rozhledy. – 2007. – № 16 – Č. 23–29.
12. Krásný A. Budoucí vojenské prostředí / A. Krásný // Obrana a strategie. – 2007. – № 7. – Č. 1–

- 11.
13. Podchorec M. The reality of environment in military operations [Електронний ресурс] / Milan Podchorec // Journal of Defense Resources Management. – Volume3. – Issue 2. – Режим доступу :
http://journal.dresmara.ro/issues/volume3_issue2/02_podchorec_vol3_issue2.pdf
14. Security strategy of the Czech Republik. – Praha : 2011. – 20 s.
15. Stenografický záznam rozpravy k Vládnímu návrhu na vyslání 6. polní nemocnice do Afghánistánu v rámci mi-se Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil ISAF – sněmovní tisk 1281 (citováno jako Stenografický záznam, 2002 a) [Електронний ресурс]. – Praha : Poslanecká sněmovna PČR, 9. dubna 2002. – Режим доступу :
<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=1281&O=3>
16. Stenografický záznam rozpravy k Vládnímu návrhu na vyslání kontingentu speciálních sil rezortu Ministerstva obrany do protiteroristické operace Trvalá svoboda v Afghánistánu – sněmovní tisk 492 (citováno jako Steno-grafický záznam, 2008 a) [Електронний ресурс]. – Praha : Poslanecká sněmovna PČR, 30. dubna 2008. – Режим доступу :
<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=482&O=5>
17. Stenografický záznam rozpravy k Vládnímu návrhu působení sil a prostředků Armády České republiky v za-hraničních operacích v roce 2008 – sněmovní tisk 347 (citováno jako Stenografický záznam, 2007) [Електронний ресурс]. – Praha : Poslanecká sněmovna PČR, 5. prosince 2007. – Режим доступу :
<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=347&O=5>
18. Stenografický záznam, 2008. Stenografický zápis 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/059schuz/59-6.html>
19. Strategie vnitřní bezpečnosti Evropské unie. – Brusel : 2010. – 32 s.
20. Support for Civil Initiatives, Local Administrations and Their Mutual Cooperation [Електронний ресурс] // Ministry of foreign affairs of Czech Republic. – Режим доступу :
http://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/human_rights/transition_promotion_program/target_countries/iraq_1/transformace_iracke_spolecnosti_podpora.html
21. Support for the Development of Iraqi Civil Society [Електронний ресурс] // Ministry of foreign affairs of Czech Republic. – Режим доступу :
http://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/human_rights/transition_promotion_program/target_countries/iraq_1/support_for_the_development_of_iraqi.
22. Svaz průmyslu a dopravy ČR [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.spcr.cz/cz/infoservis/platforma/letak_cz.doc
23. Ústava České republiky. Poslanecká sněmovna [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
24. Гулевич В. Геополитические перспективы Чехии: взгляд из Вашингтона / Владислав Гулевич // Фонд Стратегической культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.fondsk.ru/news/2011/12/19/geopoliticheskie-perspektivy-chehii-vzglyad-iz-washingtona-11917.html>
25. Орлик И. Российско-чешские отношения в начале XXI века (Взгляд из Москвы) / Игорь Орлик // Экономическое и гуманитарное сотрудничество России и Чехии: новые перспективы. Сборник докладов международной научно-практической конференции. – Москва, 2007. – С.30–39.